

kova da jednu korisnu istinu privede u stvarnost“. Zopet se motite, g. Kićović. Med Slovenci je tedaj živel avtoritativen mož, ne „Gajeva kova“, temveč vse drugačnega kova in ravno ta mož se je najodločneje uprl Vrazu in njegovemu štokavskemu ilirstvu. To ni bil nihče drugi kakor Prešeren, genij, ki mu boste zaman iskali podobnega na vsem slovanskem jugu preteklih in sedanjih časov.

Tako je z močjo Kićovićevih argumentov, kajti drugače tudi ne more biti. Aprioristične himere se ne dajo zagovarjati z umnimi razlogi, tako tudi ne Kićovičeva, pa če je tudi tisočkrat v skladu z duhom jugoslovanskega sokolstva, kakor izjavlja na koncu svojega sestavka.

To njegovo sklepno trditev, ki nas kot narod, v katerem živi in se udejstvuje imenovana organizacija bolj zanima, kakor pa dokazi g. Kićoviča, potrjuje, kakor že omenjeno, tudi urednik „Sokolske Prosvete“ Fr. Malin v 6. št. svojega lista. Njegove besede so takele: „On (Kićović) taj problem rešava, kako to jugoslovenska misao zahteva. Jugoslovenska misao to je sokolska misao, zato je taj članak napisan u duhu sokolskom, u duhu naših puteva i ciljeva, i u duhu jednoglasnog zaključka godišnje skupštine J. S. S., održane u Djakovu godine 1926.“ Tako piše urednik v začetku članka, v katerem zagovarja in podpira Kićovičeva izvajanja. Na koncu ponovi svojo trditev še enkrat: „Za nas je pored svega najvažnije, da je članak napisan u sokolskom duhu i da je u njemu izražena čista sokolska i jugoslovenska misao. Pravi Soko taj članak mora da odobri...“

To je torej posredni odgovor na naša vprašanja, odgovor, ki mora biti vsakomur popolnoma razumljiv.

Josip Vidmar.

Kritika

Miško Kranjec: Predmestje. Roman. Krekova knjižnica. Izdala Delavska založba v Ljubljani 1935. Strani 217.

Za podobo, ki si jo občinstvo in kritika ustvarjata o nekem avtorju, gotovo ni ugodno, če njegova dela izhajajo v časovno prevrnjeni zaporednosti, tem manj, če je avtor še mlad, to se pravi, če je njegova tvornost v naglem razvoju in napredovanju. V ta neugoden položaj je prišel Miško Kranjec s svojimi večjimi spisi, ki so nastali v zaporednosti: „Predmestje“, „Življenje“, „Težaki“, izšli pa so „Težaki“ kot prva in „Predmestje“ kot tretja in doslej zadnja njegova knjiga, zaradi česar se bo marsikomu zdelo, da Kranjčeva pisateljska krivulja pada, dočim dokazuje njegov novelistični razvoj, ki je časovno bolj verodostojen, neprestano in pomembno napredovanje. Eno korist pa ima pisatelj od takega reda: s svojim zrelejším delom je zajamčil tudi prvencem pozornost in razumevanje, ki bi ju bili sicer komaj deležni.

„Predmestje“ je glede na marsikaj začetniško delo in je vrhu tega po snovi zajeto iz mestnega življenja, ki Kranjcu ni, oziroma vsaj ni bilo tako razumljivo in znano, kakor mu je prekmurska vas. Vendar vprašanje okoline gotovo ni stvar, za katero knjiga prav za prav boleha. Marveč element, v katerem je najbolj prizadeta, je očitno kompozicija, nedostatnost, ki sem jo poudarjal že glede „Življenja“ in deloma celo glede „Težakov“. Kompozicija, kakor jo imam pri tem v misli, pa ne pomeni morda vnanje razpredelitve snovi, marveč tako urejenost literarnega dela, da ima vse značilnosti iz življenjske neizmernosti smotrno izrezane, smiselno razčlenjene in vendar krepko enotne, žive celote — organizma; svojstvo, ki je posledica naravno in plodno omejenega, enotnega in doslednega interesa za neki življenjski kompleks.

Glede take skladnosti je imel Kranjec na razpolago močno kompozicijsko središče v pojmu, ki ga je povzdignil v naslov svoje knjige in ki obeta kratko malo opis ali sliko življenjske sfere, ki jo označuje beseda predmestje. Toda brez posebnega tehtanja se ti pri branju te knjige pokaže kot moteča in kvarna značilnost, da njena snov razpada na dve slabo spojeni polovici in da je vsaka od njiju nastala iz drugačne volje in zasnove. Osrednja in naslovu ustrezajoča polovica, ki resnično podaja in hoče podajati „Predmestje“ in obsojenost vsega, kar v njem koprni k življenju in sreči, je predstavljena v dveh mladih ljudeh: v Ivanki in Francetu in v vseh manj važnih osebah, ki se zgrinjajo okrog njiju. To so resnično in dosledno očrtane usode, o katerih veljajo avtorjeve besede: „Življenje jih je potisnilo ob stran in so se ga oklepali na eni sami nitki in tako skušali iti z njim. Toda kot da bi jih velika množica ljudi pritiskala ob plot, so čepeli tu in se niso mogli ganiti“ — da podam z osrednjim razpoloženjem predmestja tudi značilen primer Kranjčevega ne prav skrbnega sloga v tej knjigi.

To pravo „predmestno“ jedro knjige oklepa in prepleta življenjsko sicer bližnja snov po poli meščanskega življa, toda ta snov je gledana in uporabljena docela drugače nego pravo predmestje. Tu pisatelju ne gre več za samo prikazovanje ali pripovedovanje, morda malo nadahnjeno s sočutjem, marveč njegova povest o krogu čevljarja Medena je prežeta z ideološko-politično ironijo do tega strašnega revolucionarja, socijal-patriota in strahovanega zakonskega možička. Pri srečanjih s prezagonetnim komunistom Vrankarjem postaja ta ironija skoraj programatična in je naposled v razlagi o samomoru profesorja Slamnika morda, morda celo nekako sramežljivo simbolična, če prav razumem to zadevo o samomoru, ki je dokaj prisiljeno iznajdena in tudi po sili zavlečena preko vse knjige. Dveh tako različno prijetih stvari kajpada ni bilo mogoče strniti v eno in delo je ostalo razbito.

Poleg te najbolj opazne organske napake v celotni strukturi ima „Predmestje“ druge, manj vidne nedostatke, ki pa zato niso nič manj važni. Prvo, kar velja omeniti, so osebnosti. Očrtane so večinoma brez individualne plastike. Izmed moških je najdoločnejše, toda često tudi najbolj grobo risan čevljar Meden, dočim je komunist Vrankar skrivnostna, toda docela nejasna, človeško kvečjemu nezapanje vzbujajoča senca; detektiv je shema. Niti France, ki je nekak soigralec najpozorneje opisovane Ivanke, nima potrebne dognanosti. Ženske so v splošnem bolje podane, dasi ti Kranjec niti junakinje Ivanke ne približa neposredno s sliko njene osebnosti, marveč mnogo bolj samo z njeno potjo in usodo, ki bi bila vse drugače učinkovita, če bi jo bralec lahko spremljal še kot usodo poznanega človeka, za katerega bi bil zavzet z jasnim in določnim zanimanjem. Bolje od nje sta orisani natakarcica Silva in prostitutka Ema. Silvino srečanje z Vrankarjem ima vse pogoje za velik prizor, manjka mu samo komunistova osebnost in s tem jasna dramatika.

Bolj kakor značaji sami pa je nedodelano in neprejasnjeno pri vsakem izmed njih tisto omrežje vsakršnih odnosov do drugih, s katerim je vsak človek opredeljen in ki je prav za prav sfera neulovljivega življenjskega elementa. Čim dalje se v tej ravnini Kranjec odmika od osebe, za katero gre, tem nesigurnejši je in tem manj jasen sam sebi. V daljnih, le še rahlih stikih med ljudmi predmestja je često nedosleden.

Nekoliko bolje kakor osebnosti so podane usode teh ljudi, ki so zvečine brodolomci: svet predmestnega delavstva, prostitutk, natakarcic, beznic in barak. Najresnejša med temi zgodbami je Ivankina povest, ki privede to pošteno in stre-

meče dekline do prostitucije in temu poklicu svojske — bolezni. Krivulja njenega življenja je hkratu linija vseh drugih življenj tega okoliša. Tu mora propasti, se izroditi in pogubiti vse sveže življenje, pa naj bo v začetku še tako veselo in obetajoče. V tej enakosti usod, ki jo Kranjec povzdigne malodane v zakon okoliša, se razodeva nekaj njegovega življenjskega razpoloženja, ki pa pesimistično zakonitost samo ugotavlja in pripoveduje kvečjemu z rahlo bolečino, toda brez rezke socialne obtožbe. Ta zdržanost priča o okusu.

Marsikateri izmed navedenih nedostatkov je v zvezi s tujim miljejem, kakršno je za Kranjca, kolikor ga doslej poznamo, mesto nedvomno. Predmestje je prehod. Le deloma velja zanje pisateljev stavek: „V predmestju... je kakor na vasi“. Kolikor je res kakor na vasi, mu je bilo dostopno; manj vpogleda pa kaže glede življa, ki se približuje mestu in meščanstvu. Razmere, v katerih živi na primer rodbina njegovega predmestnega čevljarja, so odločno zarisane. Lik mojstra Medena je, kakor že rečeno, uporabil za ironizacijo našega starega, tako imenovanega socialno-patriotstva. Zaradi popolne medlosti komunista Vrankarja kot figure, je kritično vzporejanje slabotno, vrhu tega pa mu je posvečen le prevelik del teksta, ki vsebuje premalo ideološke bistrosti in udarnosti.

Vse to tvori knjigo, ki je neenotna, slabo urejena, zdrobljena, dokaj medla, brez napetosti in brez vročih situacij. Prava začetniška knjiga, ki pa po nekaterih podrobnostih, po nekaterih stranskih figurah in po zgodbi osrednje ženske osebe in po lagodnem in vedrem pripovedovanju vendarle priča o epski nadarjenosti, ki danes po nekaj letih dela in razvoja že ustvarja blesteče novele in povesti.

J. Vidmar.

Petronijeve satire. Roman iz starorimskega života. S latinskega prevedo i rastumačio Martin Kuzmić. Zagreb, 1932. 348 str.

Da smo dobili pri nas Petronijevo delo prevedeno tako pozno, je nekoliko čudno. Saj je bil edini rokopis, v katerem se nahaja „Cena“, najden okoli 1650 v Trogiru, zanimanje za svetovno literaturo je bilo pri nas vedno živo, za Petronijevo osebo pa ga je še posebno razširila popularnost Sienkiewiczzevega romana „Quo vadis“. Toda: Petronij ni nikak šolski avtor in tako smo dobili Slovenci šele v 20. stol. vsaj prevod njegove „Pojedine pri Trimalhijonu“ (Ljubljana, 1919) in Hrvatje imajo sedaj preveden vsaj ves „Satiricon“ brez poetičnih fragmentov, ki stoje izven njega; ali imajo Srbi kaj prevedenega ali o njem napisanega, nisem mogel dognati.

Kuzmićeva obsežna knjiga prinaša najprej (str. 1—114) prevod satir, ves ostali del knjige je izpolnjen z dodatki in komentarji. Že tekst prevoda samega ima 1514 opazk, ki so natisnjene na str. 264—344. Dodatkov je trideset, med njimi posebno poglavje o Neronu (138—164), ki ima zopet novih 514 opazk; natisnjene so na str. 165—188! Če človek vse te opazke čita, se zaman povprašuje, komu ali čemu naj služijo. Strokovnjaku so nepotrebne, človeku, ki bi to v resnici znamenito delo rad užival, pa ta po veliki večini nepotrebna navlaka, v kateri se je do mile volje in na lastno škodo — knjiga je, kakor vse kaže, izšla v samozaložbi! — razdivjal nekak komentatorski furor, samo moti. Petronij v celoti res ni berilo za širše kroge; če jim je hotel prevajavec s tem učenim komentarjem zgraditi pot do njega, se mu je ta namera v polni meri posrečila. A kaj pomaga kandidatu klasične filologije, če mu povemo, da najde v teh komentarjih kompandij rimskih realij za časa Nerona in Petronija? Kaj bo rekel strokovnjak ob katalogu del grških slikarjev in kiparjev, ki se obravnavajo v 7 poglavjih, po

večini pa je vzet iz spisov preteklega stoletja (Brunn, *Gesch. der griech. Künstler*, 1889!)? Težko, da bo tako opremljen Petronij dobil ono čitajoče občinstvo, ki ga je v resnici vreden. Res je, da stoji njegovo delo na prvem mestu, toda kaj mu pomaga, ko pa skoro ni stavka v njem, v katerem bi mu nadležni komentator ne segal v besedo!

Kuzmič se je pri tem delu — po nepotrebem — zagledal v učene, komentirane izdaje antičnih avtorjev, ki jih drugod prirejuje v namene znanstvenikove delavnice. Take izdaje so pri nas zaenkrat nemogoče. Pri takem delu zadošča pri nas uvod s splošno označbo dobe, dela in pisatelja, nato tekst, približan kolikor se da našemu čitatelju, na koncu knjige pa komentar najpotrebnejših težkoč. Tako bi od vseh dodatkov bili potrebni samo Kuzmičevi I—VIII, seveda primerno skrajšani. Knjiga bi bila za polovico manjša, zato pa neprimerno bolj čitljiva, posebno če bi se dodatek XXIX energično oklestil vse nepotrebne učenjaške navlake. Posebno važni so dodatki VI—VII, v katerih skuša Kuzmič Petronijev roman označiti kot svojevrstno literarno delo. Žalibog se drži pri tem vse preveč hlapčevsko starejših nemških komentatorjev, ki so opazovali samo zunanost, ne da bi se poglobili v njihov pomen. Tako ne pride Petronij do veljave kot realist in ironik, ki kaže, kako se je marsikaj v ustih Trimalhijona in njegovega kroga strivjaliziralo in z vulgariziralo. Marsikaj, kar je Kuzmiču „osobina“ Petronijevega sloga, je Petroniju stilistično sredstvo, da prav nazorno pokaže neskladnost med višino duha in omejenostjo vsakdanjega človeka, ki tega duha samo v zunanostih posnema ali pa pri tem celo pretirava. V koliko je Kuzmič skušal posnemati vulgarnost Trimalhijona in njegovih sobesednikov v svojem prevodu, ne morem presojati, ker so mi finese hrvaščine premalo znane. Petronij pa gleda vse te vulgarnosti vedno zviška!

K označbi Petronija kot bistro opazujočega realista še dvoje opazk! Kuzmič prevede: „Na samom pak ulazu (200) stajao je vratar u zelenom (201) odijelu... te je u srebrnoj zdjeli trijebio grašak (str. 19)! Komentar pravi sub 200 (str. 284) „pred vratima“. Ta prevod je premalo točen, premalo plastičen! Vrtar stoji pred vrati in trebi (pač „lušči“) grah! Ali je to mogoče? Ne, vratar ne dela ne tega ne onega, ampak grah polje. Da loči grah na komoden način od primešanih smeti, se je postavil na ulico, pred vrata, na prepih! Posodo drži z obema rokama, požene njeno vsebino v zrak, jo zopet spretno ujame, in ponavlja to tako dolgo, dokler ni prepilih odnesel vseh smeti (graha, ki je težji, ne more odnesti)!

Gostje so legli k mizi (str. 21) in Trimalhijonovi sužnji jih, da rabimo moderni izraz, pedikirajo. Kuzmič prevede — kakor večina drugih pred njim —: „I kod ovoga tako dosadnoga posla nijesu šutjeli nego su uz put pjevali.“ To je prevod izvirnikovega „ac ne quidem in hoc tam molesto tacebant officio, sed obiter cantabant“, kakor beremo danes. Tega pa Petronij prav gotovo ni nikdar zapisal; on je rekel:... in hoc tam modesto... officio... — Treba samo odpreti K. Bücherja (1847—1930) znano delo „Arbeit und Rhythmus“, pa človek vidi, da je antičnim avtorjem, tako grškim kakor latinskim, bilo znano, da se vsako težko delo („molestum officium“) olajša z ritmiziranjem, torej s spremljanjem petja! Da to ni bilo znano Petroniju, ki je bil izobražen v obeh literaturah in, kakor kaže njegov roman, bister opazovalec sveta in življenja? In kaj mislite: če bi vprašali Petronija, kak „officium“ je za sužnje pedikiranje „molestum“ ali „modestum“, kaj mislite, kaj bi on rekel? Tako je tekst, kakor ga danes beremo, v nasprotju z vsem, kar stoji sicer glede tega pri antičnih avtorjih, v nasprotju pa tudi s sledečimi stavki, kjer se navajajo sama „modesta officia“ (podajanje jedi in pijače). Antični človek, kakor je bil Petronij, je vedel, da se „molestum officium“

spremlja s petjem, ne pa taka vseskozi „modesta off.“, zato se temu čudi in pravi sam, da je mislil, da je zablodil na gledališki oder, ne pa v navadno obednico. Skratka: „molestum“ je v nasprotju z vso začudenostjo, s katero avtor situacijo opisuje; umljiva in upravičena postane šele, če restituiramo „modestum“. Pa-leografičnih težkoč ni, vsebinska nasprotja pa baš s tem popravkom izginejo.

J. A. G l o n a r.

Iz tujih revij

Znanost in „progres“ v družbenem preobratu. — Propagatorji družbenega preobrata se pri nas in drugod vse preveč in prepogosto oslanjajo na znanost in „znanstveni progres“, namesto da bi silo svoje prepričevalnosti črpali v prvi vrsti iz svoje moralno na višku stoječe osebnosti, ki nikoli in nikjer tudi praktično ne pozna najrahlejšega kompromisa z malomeščansko družbo; najuspešnejši tvorec akcije je vedno bila in je še danes močna, nadpovprečna, etično visokostoječa osebnost. Popolnoma zgrešeno pa se mi zdi dokazovati nujnost socialnega preobrata in prepričevati ljudi o tej nujnosti z znanostjo, češ, naša socialna prepričanja so znanstvena in bodo zato preobrazila svet, vsa nasprotna prepričanja pa so neznanstvena in zato nazadnjaška. Morda ima propaganda, ki se zavija v tak znanstven videz, danes ta dan res neko posebno privlačnost za široke množice, saj tudi gibanje hitlerjevske Nemčije zahteva zase znanstveno podlago in se sklicuje na izsledke „biološke znanosti“, ki baje dokazuje nujnost vojne, superiornost instinkta nad razumom in hegemonijo nekih gotovih človeških plemen. V bistvu pa je vsa ta znanstvena navlaka, vse to ropotanje in rožljanje z znanostjo, pa naj gre že za ekonomsko ali biološko znanost, le slepljiv videz, ki ne vodi daleč, kadar je treba človeštvo dvigniti iz tečajev in preobraziti svet.

Zdi se mi, da o vrednosti znanosti za preosnovo človeštva pravilno sodi Julien Benda v svojem zadnjem esaju „Znanost in politika“ (Les Nouvelles Littéraires, 27. V. 1935), kjer pravi, da je „znanost, dokler ostane zvesta sama sebi in ne zaide v moralno akcijo, bistveno nesposobna, razrešiti današnjo krizo, kakor je bila vedno nesposobna, razrešiti kakršnokoli krizo v preteklosti.“ Kaj pa Marx? Kaj pa njegov „Kapital“? Ali ni Marx s svojim „Kapitalom“, ki je znanstveno delo, pobudil ogromne socialne akcije, ki hoče preobraziti svet in ustvariti novega človeka? Ali ni že doslej njegovo znanstveno delo v marsičem omililo in izboljšalo položaj delavskega razreda?

Tu pa takoj nastane vprašanje, ali je bila res „znanstvenost“ Marxovega dela tista sila, ki je dvignila do tako silnega razmaha delavsko gibanje, ali se morda za to „znanstvenostjo“ ne skriva nekaj popolnoma drugega, silnejšega in tvornejšega od suhih, znanstvenih teoremov? Benda si celo na primer zastavlja vprašanje, ali je Marxovo delo tudi v resnici tako strogo znanstveno, kakor se danes splošno veruje. Ali je upravičeno verovanje, „da je Marxovo delo znanstveno delo, ki podaja zaokroženo celoto neizbežnih zakonitosti, utemeljenih na točnih opazovanjih in strogo logičnih sklepih kakor na primer znanstvena razprava iz optike ali elektrike?“ Benda si sam ne upa trditi, da je to prepričanje o strogi znanstvenosti Marxovega dela le zgolj verovanje, marveč navaja v podkrepitev te misli dvoje del dveh velikih poznavalcev in občudovalcev Marxa, „Demokracijo“ F. Nittija in „Onstran marksizma“ H. Mana, ki oba oporekata strogo znanstvenemu značaju Marxovega dela.